

woensdag 3 oktober 2018 | Grote Zaal | 20.15 uur
in de series DoelenEnsemble | Klas Torstensson (Red Sofa)

KLAS TORSTENSSON

DE DOELEN COMPOSER IN FOCUS 2018

DoelenEnsemble

Arie van Beek dirigent | **Charlotte Riedijk** sopraan

Klas Torstensson 1951

Pocket Size Violin Concerto (2010)
voor fluit, viool solo, cello en piano

Sieben mal NEO (2013) **NEDERLANDSE PREMIÈRE**
voor fluit/piccolo/altfluit, klarinet/basklarinet,
slagwerk, piano, viool, altviool en cello

pauze

Urban Songs (1992)
voor sopraan, groot ensemble en computers

*Om 19.15 uur Neil Wallace in gesprek
met Klas Torstensson en enkele musici.*

*Dit concert wordt opgenomen door de NTR voor
uitzending op een nog te bepalen datum in het
programma 'Avondconcert' op NPO Radio 4.*

*Gelieve storende geluiden tot een minimum te
beperken.*

DOELENENSEMBLE o.l.v. **Arie van Beek**

→ **Jellantsje de Vries** viool **Marieke Franssen** fluit
Rebecca Smit cello **Matthijs van Wijhe** piano

→ **Marta Gómez Alonso** (alt)fluit en piccolo
Ken Kunita (bas)klarinet **Niek KleinJan** slagwerk
Matthijs van Wijhe piano **Maria-Paula Majoor** viool
Úlla Thorsteindottir altviool **Rebecca Smit** cello

→ **Charlotte Riedijk** sopraan en keyboard **Marieke
Franssen** en **Marta Gómez Alonso** fluit en piccolo
Helmke Jansen hobo **Esther van der Ploeg** althobo
Ken Kunita basklarinet **David Kweksilber** contra-
basklarinet **Jonathan Reeder** (contra)fagot
Mark Kaptijn en **Hans de Munnik** trompet
Erik-Jan de With sopraan- en tensorsaxofoon **Michiel
van Dijk** baritonsaxofoon **Jenneke de Jonge** hoorn
Koen Kaptijn tenor- en bastrombone **Daniel Sánchez
Marcos** contrabastuba **Niek KleinJan** en **Wilbert
Grootenboer** slagwerk **Matthijs van Wijhe** piano
Sjeng Schupp basgitaar **Laurens de Boer** keyboard
Maria-Paula Majoor en **Paul Medeiros** viool
Úlla Thorsteindottir altviool **Rebecca Smit** cello
Nienke Kusters contrabas **Jan Panis** elektronica
Maarten van Veen assistent-dirigent

Verspreid over 2018 presenteert de Doelen een retrospectief van Klas Torstensson, de toonaangevende Nederlandse componist van Zweedse afkomst.

INLEIDING

De muziek van Klas Torstensson (Nässjö, 1951) leeft volop dankzij ensembles die hem op handen dragen in Zweden, Nederland en andere windstreken. De uitvoeringsgeschiedenis van de door het Doelen-Ensemble uitgevoerde stukken getuigt van het internationale succes van zijn muziek. Maarten van Veen zit met de partituren op schoot aan de telefoon. Hij heeft al een aantal repetities gedirigeerd. Het Doelen-Ensemble is goed voorbereid op de directie door Arie van Beek. 'Klas was zijn tijd een behoorlijk eind vooruit', is zijn conclusie. 'Deze muziek staat als een huis en *Urban Songs* klinkt ook helemaal niet als typisch jaren negentig.' Hij schetst hoe Torstensson een grote secunde als een dobbelsteen almaar rond gooit door het ensemble en dankzij een zeer gedetailleerde zetting van allemaal kleine stukjes toch een verhaal weet te maken. 'Hij zoekt het heel bewust in de klank van elk instrument.' Kreeg hij nog een erratum van de componist. Bleek Torstensson de puls in een behoorlijk snel crescendo een halve tel te hebben verplaatst. 'Doe ik het op de repetitie, denk ik: verdorie hij heeft wél gelijk!' Geen noot is toevallig, 'het is groot vakmanschap'. Wat complex klinkt blijkt soepel speelbaar. 'Het is gewoon heel goed opgeschreven.'

Pocket Size Violin Concerto

Voorjaar 2010 kon je in Amsterdam de première beleven van Torstenssons *Vioolconcert* voor Jennifer Koh en het Nieuw Ensemble. De compacte kamer-muziekversie waarop solist Jellantsje de Vries zich vanavond werpt is een opdracht van het Zweedse ensemble The peärls before swïne experience, met steun van Rikskonserter in Zweden en het Fonds Podiumkunsten in Nederland. Ruige gestes met glissando's worden afgezet tegen een lyrisch herkenning-motief. 'In de verte doet het denken aan Zweedse volksmuziek, of laat mijn geheugen me in de steek?', vergroot Torstensson het raadsel. Gestuiter en razend-snel kat-en-muis-spel tussen solist en ensemble, wisselt af met wonderschone klankkleuren. Aardse en hemelse sferen, grondige klanken en ijle kwetsbaarheid, het klassiek dualisme lijkt hier tot in alle dimensies te zijn uitgepuurd. Verstillings volgt in het tweede deel, heel ruimtelijk, met subtiele verwijzingen naar archaïsche volksmuziek. Het thema is ontleend aan *Le dolci parole* uit *In grosser Sehnsucht*, waar de sopraan het zingt met schaarse begeleiding van de viool op de losse g-snaar. Het derde deel opent viool solo. Akkoorden en uitbundige streken op open snaren refereren aan dansante fiddle-muziek. In hink-stap-sprong herhaalde loopjes grijpen terug naar de opening. Subtiel slagwerk geeft deze vitale finale schwing.

Pocket Violin Concerto is opgedragen aan de Zweeds-Amerikaanse musicus George Kentros, violist in The peärls before swïne experience.

KLAS TORSTENSSON © TEO KRIJGSMAN

CHARLOTTE RIEDIJK © MATS VAN SOOLINGEN

ARIE VAN BEEK

Sieben mal NEO

Drie jaar later ontstond *Sieben mal sieben* voor het European Ensemble. De tweede versie is aangepast aan de zeven musici van het kamermuziekensemble Norrbotten NEO dat zich sinds 2007 hard maakt voor nieuwe muziek in Zweden. Het is die versie waarvan het DoelenEnsemble hier de allereerste Nederlandse lezing geeft. De strijkers zijn gebleven. Het coloriet van mandoline en gitaar heeft plaatsgemaakt voor de klanken van piano en slagwerk. Naast klarinetten is er nu ook een breed palet fluiten. De iconische *egg shakers* zijn verhuisd van gitarist naar percussionist. Werd er in het ad libitum tussenspel in de versie voor het European Ensemble geklopt op mandoline en gitaar, hier klinkt vrije percussie op kast en binnenkant van de concertvleugel en houten of met vel bespannen slagwerk. Structurele kantelpunten zijn de solo's. De klarinet neemt het voortouw met een fascinerende solo pivoterend rond een trillerfiguur. Een solo voor viool mondt uit in een steeds soepeler swingend betoog met kinky baslicks en speelse levensvreugde. Opwinding slaat om naar verstillings en reflectie. Ragfijn vertakt zich het weefsel en grijpt het ensemble steeds meer in. We horen speels herhaalde beats en loopjes – slank als bebop – leiden schijnbaar argeloos naar het bedrieglijk eenvoudige, luchtige slot.

Urban Songs

Als keerpunt in zijn oeuvre ziet Torstensson zijn *Expeditionen* waarvoor de poolexpeditie van Salomon August Andrée uit 1897 hem het dramatisch materiaal leverde. Deze grootschalige opera van ruim twee uur werd voor het eerst (concertant) uitgevoerd op 12 juni 1999 in het Amsterdams Concertgebouw.

Andrée en zijn mannen kozen 11 juli 1897 vanaf de noordelijke eilandengroep Spitsbergen het luchtruim in hun ballon. Ze keerden nimmer terug. Stoffelijke resten werden augustus 1930 aangetroffen op Kvitøya, het meest oostelijke eiland van Spitsbergen. Dagboek-aantekeningen liepen door tot 7 oktober 1897. Bij de opa van Klas stonden ze in de boekenkast. Hij verslond het avontuur al toen hij een jaar of tien was. Ruim dertig jaar later stelde de essentie ervan in muziek met *The Last Diary* voor recitant en groot ensemble uit 1994. *Urban Songs* voor de sopraan Charlotte Riedijk is een voorloper daarvan. Het was

een tijd waarin het spectrum van zijn componeren zich geleidelijk verwijdde. Toelating van tonaliteit bleek cruciaal voor de expressie van emoties. Na instrumentale stukken waarin hij in de jaren tachtig de grenzen van het materiaal zocht in fysieke extremen, luidden vocale verkenningen deze nieuwe fase in.

Opdrachtgever voor *Urban Songs* was het IRCAM, de ondergrondse tempel voor nieuwe muziek van Boulez. Enkele maanden verbleef Torstensson in de catacomben. Terwijl zijn buurman esoterisch bezig was via allerlei berekeningen een strijkerspizzicato na te bootsen, zat Torstensson hits van vrouwelijke rapgroepen uit New York te samplen. Kabaal als van een omvallend drumstel. Eerste vrucht was *Urban Solo*, een solostuk voor sopraan waarvoor hij in Parijs de elektronica ontwierp.

Urban Songs is de latere uitwerking daarvan voor sopraan, groot ensemble en computers. De tegenstelling tussen een ruraal en een urbaan getint deel bepaalt het tweeluik. Hij ontdekte een Libanees volksliedje, Abu Zeluf (vader Zeloef), op een plaat met antropologische veldopname. De melodie en spraakklanken raakten hem onmiddellijk. Hij wilde ze uitsluitend gebruiken als klankmateriaal, analyseerde het lied, rangschikte de elementen en plaatste ze in volgorde naar zijn zin. Het eindresultaat was 'een imitatie van een soort namaaktaal, gebaseerd op een Libanees bergdialect'. De fatwa tegen de schrijver Salman Rushdie na publicatie van diens *Duivelsverzen* vers in het geheugen, wilde hij checken of er niet per abuis iets blasfemisch in doorklonk. In een Libanees restaurant in de Amsterdamse Pijp droeg hij het voor. 'Ze snapten er niks van, toen dacht ik: nou dan zit ik goed.'

Het summum van software en computertechnologie op het IRCAM heette destijds MAX. De handleiding maande de grenzen van het programma op te zoeken. De aansporing bevatte poëtische wendingen als 'Hit the limits of the usual.' Ideaal materiaal voor het urbane deel. Nog beter: kretes en tekstflarden uit hits van vrouwelijke rapgroepen, rond 1990 populair in New York. De rapgroepen van die tijd namen graag flarden mee van bekende nummers, James Brown, Kate Bush of Michael Jackson. 'Toen dacht ik, zou het niet conceptueel interessant zijn die rapgroepen op hun beurt te bestellen?' Een intro van The Beatles

bleek te zijn gebruikt voor een rap. Hij besloot het te samplen, de kickdrum en de snaredrum te ontleen en er vervolgens in het IRCAM weer een geheel van te smeden. Het werd de intro van het tweede deel. Charlotte Riedijk gaf op 25 februari 1993 de vuurdoop in het Centre Pompidou met Ensemble Intercontemporain onder leiding van David Robertson. Het dankbare stuk bleef er nog lang op de lessenaars staan en werd snel opgepikt door andere ensembles.

Huib Ramaer

Het **DoelenEnsemble** heeft als uitgangspunt het publiek vertrouwd te maken met de belangrijkste stromingen uit het repertoire van de twintigste en de eenentwintigste eeuw. Het ensemble stelt zich ten doel te fungeren als medium tussen componist en luisteraar. Werken van erkende meesters worden gecombineerd met die van minder bekende en veelal jonge collega's. In samenwerking met de betreffende componisten wordt de nieuwste muziek in een – in tijd en plaats – breder kader geplaatst. Zo bracht het ensemble, naast klassiekers uit het moderne repertoire, composities in première van onder anderen Klaas de Vries, Peter Adriaansz, Robin de Raaff en van mede-oprichter Peter-Jan Wagemans. Behalve in de eigen concertserie in de Doelen is het ensemble geregeld te beluisteren op de belangrijkste podia voor nieuwe muziek in binnen- en buitenland. Sinds 2013 is Maarten van Veen artistiek leider van het DoelenEnsemble.

Arie van Beek (Rotterdam) studeerde slagwerk en werkte als slagwerker bij de orkesten van de NOS. Tevens studeerde hij orkestdirectie bij onder anderen Edo de Waart en David Porcelijn. Van 1994 tot 2011 was Arie van Beek chef-dirigent van het Orchestre d'Auvergne. Vanaf 2010 is hij chef-dirigent en artistiek leider van het Orchestre de Picardie en sinds september 2013 heeft hij eenzelfde functie bij het Orchestre de Chambre de Genève. Daarnaast is Arie van Beek vaste dirigent van het DoelenEnsemble en heeft hij als gastdirigent vele Europese orkesten geleid.

Zijn repertoire is zeer uitgebreid: van barokmuziek tot de nieuwste muziek. In de loop van de jaren heeft hij wereldpremières gedirigeerd van werken van onder anderen Kaija Saariaho, Aulis Sallinen, Peter-Jan Wagemans, Klaas de Vries, Hans Koolmees, Dominique Lemaître, Jean-Pascal Beintus en Suzanne Giraud. In 2003 ontving Arie van Beek de Elly Ameling Prijs van het Prins Bernhard Cultuurfonds Rotterdam en in 2008 de medaille van de stad Clermont Ferrand. Hij kreeg in 2014 tijdens een concert in de Doelen de Erasmusspeld van de stad Rotterdam. In Frankrijk is hij onderscheiden als 'Officier dans l'ordre des Arts et des Lettres'.

Voorjaar 2017 nam Arie van Beek afscheid van Codarts als Hoofd Orkestdirectie.

De sopraan **Charlotte Riedijk** heeft naam gemaakt als vertolkster van zowel hedendaagse muziek, als van het klassieke concertrepertoire en opera. Na haar studie bij Charles van Tassel aan het Sweelinck Conservatorium Amsterdam, waar zij ook de opera-opleiding volgde, werd zij gecoacht door Aafje Heynis en James McCray.

Charlotte Riedijk heeft gewerkt met dirigenten als Yannick Nézet-Séguin, Peter Eötvös, Hartmut Haenchen, Ed Spanjaard en Lucas Vis, bij orkesten als het Vlaams Radio Orkest, het Radio Filharmonisch Orkest, het Koninklijk Philharmonisch Orkest van Stockholm, het Zweeds Radio Symfonieorkest en het orkest van de Noorse Opera. Als solist was zij te horen bij onder meer Ensemble intercontemporain, Ensemble Modern, Askō|Schönberg, Nieuw Ensemble, KammerensembleN (Stockholm), het Osiris Pianotrio en het Altenberg Trio Wien. Met pianist Ellen Corver vormt zij een duo.

Charlotte Riedijk is als hoofdvakdocent zang verbonden aan Codarts.

LAATSTE CONCERT IN DE REEKS KLAS TORSTENSSON

vrijdag 30 november 2018, Jurriaanse Zaal 20.15 uur

Norrbotten NEO o.l.v. **Christian Karlsen**

Lantern Lectures van Torstensson

